

Ještě něco málo ke Klausově amnestii

Petr Zahnaš

Celý počátek letošního roku je v zajetí vzrušených debat o prezidentem vyhlášené amnestii, jejím rozsahu, důsledcích a také přípravě. Kdo se na ní podílel, kdo ji připravoval; zkrátka a dobře, kdo za ni může. V posledních dnech se zejména vzrušeně hovoří o tom, kdo je nebo byl jejím autorem, kolik „v tom“ bylo angažováno lidí a jestli se „to“ mohlo připravovat v širším nebo užším okruhu lidí. Aby se „to nerozkecalo“. Ze své dlouholeté praxe v justici si pamatuji mnoho amnestií, včetně té z roku 1990. Vědělo se o nich už dopředu, věděli to také odsouzení ve věznicích. Ti často jako první. A svět nespádl. Ke vzpourám nedošlo, nikdo si to, případnými excesy, nechtěl dopředu „pokazít“. Jindy zase po věznicích kolovaly zaručené zprávy o tom, že „amina určitě bude“. A nebyla a taky se nic nestalo. Ale když už jsme u těch příprav amnestií, podívejme se tak trochu zpátky. V televizích, rádiích a novinách slýcháme a čteme zasvěcené výroky o tom, jak to bylo s amnestiemi od doby vzniku ČSR. A dozvídáme se také, že je to jakýsi přežitek z dob monarchií, kdy se prý panovník, zcela svévolně, ve své osvícenosti rozhodl a že to do našeho demokratického právního řádu snad ani nepatří.

Vraťme se na chvíli do doby ještě o sto let dříve. Jak to tehdy, na počátku 19. století, bylo s císařskými milostmi, udělovanými při zvlášť významných příležitostech nebo císařských korunovacích? Existovaly tehdy také amnestie? Mnoho nám o tom může napovědět kronika – Pamětní kniha svatováclavské fary c.k. zemské trestnice v Praze. Svatováclavská trestnice byla v Praze založena na popud císaře Františka I., při jeho pobytu v Praze v roce 1804. Jako objekt využitelný pro budoucí věznici byly navrženy budovy zrušeného augustiniánského kláštera s kostelem sv. Václava, které od konce 18. století využívala armáda jako sklady a lazaret. V roce 1806 byla jedna část objektu vyklizena, upravena a bylo možno ji využít pro zřízení trestnice, v níž mohlo být postupně umístěno až 900 trestanců. Do plného provozu se trestnice dostala až v roce 1826. „Způsobilými trestanci pro zemskou trestnici byli ti, kdo byli odsouzeni k těžkému žaláři od 7 měsíců do 10 let nebo k lehkému žaláři nad jeden rok“. Chod trestnice s 900 trestanci zajišťoval její správce se dvěma adjunkty, dále zde působili dva lékaři a farář s kooperátorem. Ostrahu vězňů zajišťoval hlídací personál, sestávající z jednoho rotmistra, 4 kaprálů a 42 prostých vojínů. Celkem tedy 52 osob uvádí kronika. V dnešních věznicích je poměr odsouzených a personálu asi 2:1. To jenom tak na okraj. Pro nejtěžší trestance z celé monarchie sloužil tehdy Špilberk a odsouzení s nižšími tresty byli umístěni ve věznicích jednotlivých kriminálních soudů. To jenom na úvod, abychom si udělali jasno o trestnici, která už dnes nestojí. Byla zbořena poté, co byla v roce 1889 do provozu uvedena nová trestnice na Pankráci. A teď už k oněm císařským milostem. V pamětní knize se dozvídáme, že:

„Dne 28. srpna 1833, o 11 hodině polední, obšťastnilo Jeho c.k. Veličenstvo František I. zemskou trestnici svou nejvyšší přítomností“. Po přivítání na prostředním nádvoří se odebralo nejprve do kostela, poté „...do domácí kuchyně. Tady prověřilo stravu jak pro nemocné, tak pro zdravé, ochutnalo ji i chleba a vyjádřilo svou nejvyšší spokojenost“. Na tomto místě je potřeba uvést, že návštěva kuchyně nebyla ani náhodná, ani vrtochem jeho Veličenstva. Neboť je odjakživa všeobecně známo, že pokud jsou vězni dobře stravováni, pak nemají tendence ke vzpourám a nepokojům. „V truhlářské dílně předvedl správce trestnice, že se zde vyrábí všechny v trestnici potřebné předměty od práce truhlářské, po bednářskou a soustružnickou. Jeho

veličenstvo nabádalo zde pracující trestance k pracovitosti, poctivosti a polepšením v životě, přičemž mnohým vstoupily do očí slzy pohnutí, hanby a lítosti. Potom Jeho Veličenstvo navštívilo koupelnu, kuchyňskou umývárnu a vězeňské separace a vydalo se do druhého patra, do pracoven ženského oddělení. Tam položilo správci věznice otázku, zda je vězeňská práce přínosnou, či ne. Nato mu správce předal tabelární přehled za posledních pět let, který si Jeho Veličenstvo zastrčilo s otázkou *'Mohu si to ponechat?'* Odtud pak přešlo do ženské nemocnice; zde byli lékaři dotazováni po převládajících chorobách a za ošetřování nemocných pochváleni. V nemocnici pro muže potkalo Jeho Veličenstvo jednoho nemocného, který byl návykovým zlodějem a měl být již brzy propuštěn. Řeklo mu: *'Upřímně se polepši a nekrad' již. Aby tě milý Bůh ještě více nepotrestal'*. V domácí škole vyslechlo jeho Veličenstvo od faráře zprávu o způsobu vyučování náboženství, který uznalo účelným. Potom bylo vedeno v prvním poschodí bytem adjunkta do pracoven mužského oddělení. V oddělení výroby sukna odvážil se jeden z trestanců před Jeho Veličenstvem padnouti na kolena a prositi o nejvyšší omilostnění. Jeho Veličenstvo mu laskavě přikázalo povstati a s levou rukou opřenou o meč proneslo: *'Milosti si žádáš? Jestliže tě omilostním, mohl bych tak učiniti nehodnému a ty by ses tím mohl státí jen předčasným zlodějem. Zůstaň, kde jsi, nes svůj trest trpělivě a pracuj pilně, aby sis na práci přivykl, něco přivydělal a mohl pak venku spravedlivě žítí'*. Jeho Veličenstvo pak opustilo dílnu a otázalo se faráře a správce *'...zda jsou mezi odsouzenými někteří, kteří by zasloužili nějaké ohledy'*. Farář odpověděl kladně a jmenoval některá individua, která dříve žila spořádaně a teprve ve vysokém věku se nechala pošetilostí svést ke zločinu. Jiní zase upadli do bídných poměrů a tak provedli první zlý čin a zatím co odpykávají za něj svůj trest, jejich rodiny a zvláště děti propadají pustnutí; jiní zase po mnoho let, s plnou trpělivostí a odevzdání ve vůli Boží přijímají svůj trest a po jeho dobu chovají se vzorně. Na to Jeho Veličenstvo ráčilo podotknouti: *'Ano, takové jsem mínil a vy mně se správcem předložíte některá tato individua písemně, která zasluhují ohledy a současně uvedete důvody a proč'*. Potom dále pokračovala obhlídka trestnice: „Zde můžeme sledovat jednak příležitost císaře k zamyšlení se nad udělením milostí, tak také okruh těch, s nimiž to bylo konzultováno, stejně jako průběh konzultací a dozvídáme se i o argumentaci, důvodech a navrhovaném rozsahu udělení milostí. Dejme opět slovo kronice: „Když nakonec návštěvy přišel správce s knihou cizinců (knihla návštěv) a požádal poníženež Jeho Císařské Veličenstvo, aby své jméno do této knihy napsalo, Císař odvětil: *'Já nejsem cizí, přišel jsem jen dohlédnouti, zda je zde vše v pořádku'*. Dne 30. srpna 1833 dostal správce trestnice od c.k. zemského presidenta tento dekret: Jeho Veličenstvo, náš nejmilostivější císař, je ve své laskavosti nakloněn svou tehdejší návštěvu v Praze, některým trestancům zemské trestnice doprovodit zvláštní milostí. A tak přikazuji, na nejvyšší ústní rozkaz Jeho Veličenstva, abyste do 48 hodin, v dorozumění s farářem trestnice, zaslali věrný, svědomitý, oběma podepsaný seznam trestanců, kteří vzhledem ke svému stáří, svým osobním vlastnostem na svobodě, druhu svého provinění, délce trestu a jeho účinku na rodinu, jejich chování během trestu a jiným okolnostem, by byli hodni úplného nebo částečného omilostnění.“ A tak bylo již dne 31. srpna 1833 správcem a farářem trestnice navrženo 40 trestanců, kteří by byli hodni omilostnění. Poté byl tento seznam ještě důkladně prověřován dvorskou kanceláří a až teprve „V jarních měsících roku 1834 omilostněny byly ze 40 trestanců, navržených dne 31. srpna 1833, pouze **dvě** odsouzené ženy“. Vidíme tedy, že jeho Veličenstvo, ač absolutní monarcha, k omilostňování trestanců přistupovalo velmi uvážlivě a milostmi velmi šetřilo. Můžeme sledovat okruh zasvěcených a také to, že se pod své návrhy museli podepsat. Aby se později nespekulovalo, kdo že to vlastně navrhl a s kým bylo konzultováno. Jako důvody jsou vedle toho, jak, řečeno dnešní terminologií, „trest plní svůj účel“, byly při úvahách o udělení milostí

brány v úvahu také důvody osobní, zdravotní a sociální. Ze 668 tehdy v trestnici umístěných trestanců se tehdy císařské milosti dostalo pouze dvěma. Tolik k rozsahu udělených milostí.

Jiný příklad nacházíme v kronice o několik stran dále. V roce 1835, když dne 2. března císař František I. zemřel, nastoupil na trůn jeho následník, císař Ferdinand I. Ten se, při příležitosti své korunovace na českého krále, k níž mělo dojít dne 7. září 1836, rozhodl také k udělení milosti některým trestancům v celém českém království. Na základě tohoto rozhodnutí byl všem správcům trestnic v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, dnem 10. června 1836, výnosem č. 10221 c.k. české apelace, rozeslán tento dekret: „Podle nejvyššího dvorního dekretu ze dne 8. června 1836 č. 3761, ráčilo Jeho c. a k. Veličenstvo, podle kabinetního přípisu z 31. května t.r. nás uvědomiti, že je nakloněno, podle příkladu svých předchůdců, u příležitosti své nastávající korunovace v Čechách, několika trestancům milostivě odpustiti zbytek jejich neodpykaného trestu. Proto dalo milostivě příkaz, aby byly připraveny návrhy, které a kolik trestanců v trestnicích v království Českém, vzhledem k jejich chování v trestnici, vzhledem k trestnímu činu samému a k předpokladu jejich příštího chování, by se ukázalo hodnými případného omilostnění. Proto se přikazuje správcům trestnic podati do 8 dnů opisy jednotlivých seznamů stavu vězňů, ve kterých se má poznačiti dosavadní chování trestance, stupeň jeho náboženského vzdělání a dále podati zprávu, kteří z trestanců jsou hodni omilostnění u této příležitosti. U nich uvěsti, jaké důvody mluví pro omilostnění a kolik činí doba, která by se omilostněním trestanci z trestu odpustila“. Císař tedy, už asi půl roku předem, prostřednictvím několika stupňů podřízených úřadů, požadoval po vedení trestnic podklady k předpokládaným rozsáhlejším milostem. Bez obavy, že by se to mohlo „rozkecat“. O amnestii v rozsahu „moderních“ amnestií však ani při příležitosti jeho korunovace, určitě nešlo. Správa Svatováclavské trestnice ke splnění tohoto příkazu přikročila následujícím způsobem: „Z popudu toto vysokého výnosu navrhla správa trestnice dne 31. června 1836 celkem 37 individuí k omilostnění. Z nich bylo během roku omilostněno 13 osob, tj. 6 mužů a 7 žen“. Říká nám kronika. K tomu dodejme, že v onom roce byl průměrný počet trestanců v trestnici 720. Omilostněna z nich tedy byla, a to až po zralé úvaze, v průběhu roku, asi **dvě** procenta. Letošní amnestie prezidenta republiky, který pochopitelně není absolutním monarchou, se, vedle velmi problematických případů abolicie a mnoha dalších osob, jimž byly odpuštěny jejich alternativní tresty, týkala téměř 30% vězňů. A tak se stále více zabývám myšlenkou, jestli by nebylo lepší mít v čele našeho demokratického státu osvíceného monarchu. Přemýšlím o tom už dlouho a v poslední době si tím začínám být jistý. Rozhodoval by určitě se znalostí problematiky, odpovědně, na základě dobře připravených podkladů. A to nejen v případě milostí, udělovaných vězňům. A tak by byl mnohými lidmi doma i ve světě uznávanou osobností, která svoji zemi důstojně reprezentuje.